

MOZART: A-DÚR SZIMFÓNIA K. 201

I. Allegro moderato II. Andante III. Menuetto IV. Allegro con spirito

1774-ben **W.A. Mozart** (1756-1791) 18 esztendő és már világraszóló sikereket tudhat maga mögött. Bécs, Párizs, München, London, egész Itália ünnepli, főúri szalonok és királyi udvarok hódolnak előtte, nagy színházak játsszák operáit. Ezek a diadalutak számára mégsem a dicsőség miatt fontosak, hanem azért, mert mindenütt tanul valamit, szellemi és zenei világképe mindenütt gyarapszik. Öt éve már a salzburgi hercegérsek zenekarának koncertmestere. Alkalmi zeneművek egész sora mellett 36 szimfóniát is komponál. Ilyen előzmények után utazik 1773-ban Bécsbe, ahol hosszabb időt tölt és ahol minden korábnál fontosabb, meghatározó jelentőségű hatások érik: mindenek előtt Joseph Haydn művészete és személyisége.

A zenetudósok szerint zeneszerzői stílusában döntő fordulatot jelent ez az időszak és e fordulatot legmarkánsabban három szimfónia: a g-moll (K. 183), C-dúr (K. 200) és az A-dúr (K. 201) jelzi. Mindhárom szimfónia önálló egyéniség, semmilyen más művel nem téveszthető össze. „A bécsi hatás alatt keletkezett szimfóniák... gyönyörűen példázzák a témáknak-motívumoknak, sőt maguknak az egyes tételeknek egymásra rávilágító, egymást szervesen kiegészítő, egységes koncepcióját” – írja Tóth Aladár, aki egyébként a „napsugaras, ragyogó” jelzőkkel illeti az A-dúr szimfóniát. Nem véletlen a hangnem megválasztása sem: 30 évvel később ebben a hangnemben születik Beethoven csupa-öröm VII. szimfóniája is.

Az első tétel (Allegro moderato) halkán ugyan, de energikusan, oktávugrással és furcsán meg-megszaggatott ritmussal indul, fiittyet hányva minden melodikus konvenciónak. Ez a „nem-dallamos” téma kiválóan alkalmas az erőteljes továbbfejlesztésre. Szembetűnően ellentétes karakterű a gyengéd melléktema, míg a szonátaforma harmadik témája férfias, diadalmas.

A második tétel (Andante) nem andalító, lassú zene. Kielezett ritmusai inkább fojtott feszültségről árulkodnak, amely a tétel közepén egy kis drámában ki is tör, majd kecses táncmozdulatok csatlakoznak hozzá, hogy mindannyiunk megkönnyebbülésére feloldják a feszültséget.

A harmadik tétel (Menuetto) kemény, nyújtott ritmusaival egyáltalán nem a jól ismert társasági táncot idézi, sokkal inkább Haydn tenyeres-talpas paraszt-táncait.

A negyedik tétel címe: Allegro con spirito, elgondolkodtató. Fordíthatjuk így: lélekkel, vagy inkább lelkesülten, de a zene ismeretében elképzelhető a „mámorosan” jelentés is. Ebben a zenében ugyanis valóban mámorosan, fékevesztetten tör elő a gátlásaitól megszabadult jókedv. Főtémáját, mint az első tételét, a lefelé lépő oktáv-ugrás határozza meg és a 6/8-os mértékű ritmus, a nem is oly régi barokk „gigue” vagy az olasz ugrós-táncok metruma. A melléktemáról (melyet szokatlan módon a II. hegedűk mutatnak

be) azt írja egyik német elemzője, hogy Mozart akár egy Salzburg környéki falu vasárnap délutáni mulatságából is elleshette volna.

Egy 18 éves fiatalember munkájával állunk szemben. Mint alkotás: remekmű. Mint gesztus: jótétemény. Nincs az az elvékonyodott ajak, mely mosolyra ne nyílna hallatán.

BARTÓK: BRÁCSAVERSENY

Átdolgozás gordonkára és zenekarra

I. Moderato II. Adagio religioso III. Allegro vivace

Bartók Béla (1881-1945), akiről ma már, a huszadik század múltán, egyre többen ismerik el, hogy a század legnagyobb zeneszerzője, példamutatóan tisztességes, humanista elveihez következetesen hű ember is volt. Amikor látta, hogy Magyarország elkerülhetetlenül belesodródik a világháborúba, úgy döntött, hogy elhagyja hazáját, amelyet pedig annyira szeretett és olyan hűségesen szolgált kora ifjúsága óta. Élete utolsó éveit Amerikában töltötte, ahol elismerték ugyan művészi nagyságát, gyökeret verni azonban nem tudott. Ideje sem maradt: rátámadt a gyógyíthatatlan, biztosan ölfő betegség, amely 1945-ben bekövetkezett halálát okozta.

Számtalanszor idézték **Bartók Béla** (1881-1945) néhány nappal halála előtt kezelőorvosának mondott híres mondatát: „Csak azt sajnálom, hogy tele poggyással kell elmennem.” A tele poggyász: az alkotó fantázia, a teremtő erő, a gondolataiban már élő, belső hallásával hallott, de már soha le nem írt művek — közöttük egy olyan, amelynek megírását meg is kezdte, de befejezni már nem tudta. Ez a mű a Brácsaverseny, amelynek komponálására a világhírű brácsaművész, William Primrose kérte fel Bartókot. 1945 nyarán, amennyire betegsége engedte, végezte a komponálás munkáját, melyben azonban csak vázlatokig jutott el. Bartók közeli munkatársa és barátja, Serly Tibor (aki az utolsó, teljes Bartók mű, a III. zongoraverseny utolsó 17 ütemét is hangszerelte), e vázlatok alapján, gondos kutatómunka után, Bartók stílusának és kompozíciós módszerének tiszteletben tartásával fejezte be a művet. A darabot Primrose mutatta be 1949-ban és azóta kedvelt hangversenydarab, a brácsa művészei nagy becsben tartják.

A Brácsaverseny gordonkás verziójának létrejöttéről maga Serly Tibor a következőképpen ír: *Amikor a Brácsaverseny eredeti vázlatait kézbe vettem, a kézirat áttanulmányozása után megállapítottam, hogy a kompozíció három tételének zenei anyaga nagy vonalakban készen állt, a szólóhangszer szólama viszont nagyon igényelte a gondos kidolgozást és finomítást. („Nagyon valószínű, hogy néhány passzázs kényelmetlennek, vagy éppenséggel játszhatatlannak bizonyul. Ezekről majd beszéljünk!” — írta Bartók levélben Primrose-nak) Hamarosan világossá vált számomra, hogy ha a szólóhangszer szólamát gordonkára is áttennénk, a versenymű éppolyan hatásos lenne ezen a hangszeren is, mint brácsán. E gondolat*

jegyében egyszerre, párhuzamosan készítettem el mind a brácsa, mind a cselló verziót. Később az az elhatározás született, hogy egy bizonyos időtartamra William Primrose, akinek a mű ajánlása szól, kapta meg az előadás kizárólagos jogát és így az is magától értetődő volt, hogy a gordonka-változatot ez alatt az idő alatt nem szabad nyilvánosságra hozni.

Most, látva azt, hogy ezt a változatot is mekkora sikerrel játsszák az egész világon, reménykedhetünk abban, hogy nem csak a gordonka amúgy nem túlságosan bőséges versenymű-irodalma gazdagodik egy jól előadható darabbal, hanem a gyakoribb előadások közelebb is viszik ezt a remekművet a közönséghez.

Szeretném kifejezni köszönetemet Palotai Vilmos gordonkaművésznek, aki a gordonka-szóló végsőkialakításában szakmai tanácsaival segített.

A Brácsaverseny három tételes, az első tétel rövid lélegzetű, tömör szonátaforma, a visszatérés előtt virtuóz szóló-kadenciával. A második tétel *Adagio religioso* felirata Serly Tibortól származik, jól kifejezi a lassú zene áhítatos hangulatát. A zárótétel népzenei ihletésű, a főtéma román népi táncdallam stílusát idézi, a középész pedig jellegzetes duda-dallam.

CSAJKOVSKIJ: VI. (PATETIKUS) SZIMFÓNIA, h-moll, op. 74)

I. Adagio - Allegro non troppo	II. Allegro con grazia
III. Allegro molto vivace	IV. Finale. Adagio lamentoso

Pjotr Iljics Csajkovszkij (1840-1893) mindmáig a legnépszerűbb orosz zeneszerző. Vérbeli romantikus, gáttalanul szólaltatja meg műveiben az érzelmek áradását, minden művében mindvégig jelen van az orosz nemzeti karakter és az orosz népzene hatása is. Mégis más úton járt, mint az Ötök csoportjába tömörült kortársai: ő sokkal erősebben kötődött az európai hagyományokhoz és orosz zenéjét tudatosan igyekezett azokkal összehangolni. Rengeteget utazott a világban, 1891-ben Amerikába is eljutott, mindenhol hatalmas sikert aratott, úti élményei, benyomásai pedig műveit gazdagítják.

Utolsó műve a „Patetikus” jelzővel felruházott h-moll szimfónia, amelynek bemutatóját mindössze nyolc nappal élte túl. Mondják, érezte közelgő halálát — a zenéből valóban erre lehet következtetni, a zeneszerző megnyilatkozásai azonban éppen ellenkezőleg, tettekre szóló életerővel tesznek tanúságot.

Az első tétel lassú bevezetéssel kezdődik, a zenekar legmélyebb hangú hangszerei mutatnak be egy komor, gyászos dallamot. Ebből fejleszti ki a tétel gyors részének főtémáját, ez a szakasz rendkívül drámai, kidolgozási részében hatalmas harci jelenettel.

A második tétel kedves idill, ellensúlyozza az első tétel tragikus pátoszáét. Keringő-jellegű, táncos zene, amelynek ütemfajtája nem a

hagyományos valcer-ritmus, hanem a nyugati fül számára szokatlan, oroszos 5/4.

A harmadik tétel száguldóan gyors. Villódzó színekből felépített scherzóból fokozatosan fejlődik elsöprő erejű indulóvá. Ez után a szinte mámoros életörömet sugárzó zene után torokszorító az utolsó tétel tragikus hangja. Mint valamilyen siratóének, úgy hat az első téma a fel-felajduló vonós hangszereken. A második téma ennek kontrasztjaként rezignáltan nyugodt, majd ebből is hatalmas drámai fokozás indul meg, melynek tetőpontja után egy váratlan, megdöbbentő tam-tam ütés mintha a halál érintését szimbolizálná.

És a zene ezután valóban a semmibe hull alá...

HANGVERSENYÜNK KÖZREMŰKÖDŐI FENYŐ LÁSZLÓ

1975-ben született Debrecenben. Öt éves korában kezdett csellózni, első tanára édesanyja, Mezey Erika volt. 12 éves korában első díjat nyert a szolnoki Országos Zeneiskolai Gordonkaversenyen, 13 éves korában felvették a Zeneakadémiára, ahol tanára Mező László volt, majd 1994-től a Lübeck-i Zeneművészeti Főiskolán folytatta tanulmányait a világhírű litván gordonkaművész, David Geringas növendékeként. 1996-ban diplomázott. Több hazai és nemzetközi versenyen ért el kiemelkedő eredményt. 1997. Párizs, Rosztropovics Verseny - kamarazenei különdíj, 1999. Christchurch (Új-Zéland) 3. díj. 1998-ban 1. díjat nyert a Magyar Rádió Országos Gordonkaversenyén, 2004-ben pedig első lett Németországban a Pablo Casals Nemzetközi Gordonkaversenyen. Szinte valamennyi magyar zenekarral szerepelt már versenyművek szolistájaként. Vendégszerepelt Európa számos országában, többek között a londoni Wigmore Hall-ban, a kontinensen kívül Cipruson, Izraelben, az Egyesült Államokban, Dél-Amerikában, Kínában, Tajvanon, Szingapúrban. A Frankfurti Rádió Szimfonikus Zenekarának szólócellistája. Több önálló CD-je jelent meg. 2005-ben Liszt díjjal tüntették ki.

KOLLÁR IMRE

A Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola karmesterképző szakán 1992-ben szerezte meg karmesteri diplomáját kitűnő minősítéssel, Lukács Ervin, Ligeti András és Gál Tamás növendékeként. 1989-ben, 20 évesen elnyerte a Magyar Televízió VI. Nemzetközi Karmesterversenyének közönség-díját. Azóta az ország valamennyi jelentős zenekarával koncertezett, számos rádió- és televízió-felvételt készített. 1991-92-ben az Operaházban dolgozott zenei asszisztensként, 1992-94-ben az Állami Hangversenyzenekar betanító karmestere és Kobayashi Ken-Ichiro asszisztense volt. 1992-94-ben a Dohnányi Ernő Szimfonikus Zenekar vezető karmestereként több ausztriai és olaszországi vendéghangversenyt vezényelt. 1993-ban

döntőbe jutott a Pármai Toscanini Versenyen, 1994-ben a Treviso-i Nemzetközi Karmesterversenyen első díjat nyert, melynek eredményeképpen 1994 őszén két hónapig Olaszországban koncertezett és számos más európai országba kapott felkéréseket. 1994 óta a Debreceni Filharmonikus Zenekar vezető karmestere, számos CD, rádió- és televíziós felvételt készített és sok külföldi turnén vett részt a zenekarral. Vendégkarmesterként járt Európa szinte minden országában, az Egyesült Államokban, Kanadában, Mexikóban, Japánban, Ausztráliában, Izraelben, Egyiptomban. 2008 szeptemberétől kezdve a MÁV Szimfonikus Zenekar vezető karmestere és művészeti vezetője.

Az ismertetést írta: Fenyő Gábor